

woensdag

09.03.2011

20.00 Concertzaal

19.15 Inleiding door
Hannelore Devaere

LEÇONS DE TÉNÈBRES

**Marianne Beate Kielland, Lorna Anderson
& leden van The King's Consort**

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografieën

De Noorse mezzosopraan Marianne Beate Kielland is een van de meest vooraanstaande Scandinavische zangeressen van het moment. In 2000 voltooide ze haar zangstudie aan de Norwegian Academy of Music. Tijdens die periode volgde ze les bij Barbara Bonney en Oren Brown. Daarna was ze verbonden aan de staatsopera in Hannover en werkte ze samen met belangrijke internationale orkesten en koren, waaronder de Akademie für alte Musik Berlin. Kielland voelt zich zowel thuis in barok als in hedendaags repertoire. Eerder dit seizoen bezorgde ze het Concertgebouwpubliek kippenvel tijdens het Monteverdiprogramma van Anima Eterna Brugge, onder meer door een overrompelend mooie vertolking van het *Lamento d'Arianna*.

De Schotse sopraan Lorna Anderson is een veelgevraagde stem in de barokwereld en treedt op in de belangrijkste concertzalen en operahuizen van Europa. Ze concerteerde eerder al met The King's Consort en werkt regelmatig mee aan producties van ensembles als The Orchestra of the Age of Enlightenment, Les Arts Florissants, The Sixteen en The English Concert. Hoewel het zwaartepunt van haar repertoire zich situeert in de barok, voelt Lorna Anderson zich ook thuis in de klassieke en romantische periode en zingt ze geregeld hedendaagse muziek. Dat blijkt ook uit haar cd-opnames met muziek van componisten als Purcell, Händel, Haydn, Schubert, Britten en James MacMillan.

The King's Consort is een van de meest vooraanstaande orkesten op het domein van de historische uitvoeringspraktijk. Meer dan dertig jaar na de oprichting door artistiek leider Robert King (GB) concerteerde het ensemble op de belangrijkste podia ter wereld en bouwde het een gevarieerd repertoire uit dat reikt van 1550 tot nu. Tot op vandaag nam The King's Consort zo'n 95 cd's op, met een grote aandacht voor de muziek van Purcell en Händel. Recent nog verschenen de opnames van de integrale religieuze werken van Monteverdi en Vivaldi. Ook Hollywood kent geen geheimen voor The King's Consort: het ensemble is te horen op de soundtrack van kaskrakers als *Kingdom of Heaven*, *The Chronicles of Narnia*, *Pirates of the Caribbean* en *The Da Vinci Code*.

Uitvoerders en programma

Lorna Anderson: sopraan
Marianne Beate Kielland: mezzosopraan
Lynda Sayce: theorbe
Susanne Heinrich: viola da gamba
Robert King: orgel

—

François Couperin 'Le Grand' (1668-1733)
Magnificat anima mea (ca.1690-1703)

Monsieur de Sainte-Colombe 'le fils' (ca.1660-1710)
Prelude in e

Marin Marais (1656-1728)
- *Tombeau pour Monsieur de Sainte-Colombe* (publicatie 1701)
- *Chaconne in A* (publicatie 1725)

François Couperin 'Le Grand'
Motet pour le jour de Pâques, 'Victoria! Christo resurgenti' (ca.1690-1703)

— pauze —

François Couperin 'Le Grand'
Trois Leçons de Ténèbres (druk 1713-1717)
- Première leçon
- Deuxième leçon
- Troisième leçon

Dit concert wordt opgenomen door Klara (uitzending op 13.04.2011, 'In de loge'). Bedankt voor het vermijden van storende geluiden.

Met Nederlandse boventiteling.

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Leçons de Ténèbres

Marin Marais was een van de belangrijkste musici uit de 'Grand Siècle' aan het imposante hof van Lodewijk XIV. In Parijs geboren als zoon van een schoenmaker werkte hij zich op tot de geprivilieerde positie van *Ordinaire de la Musique de la Chambre du Roi pour la viole* toen hij slechts 23 jaar oud was. Daarnaast diende hij ook in het hoforkest van de Académie Royale de Musique, die onder de leiding stond van Jean-Baptiste Lully. Hij huwde met Catherine d'Amicourt en samen hadden ze negentien kinderen, waarvan er vier violist werden.

Monsieur de Sainte-Colombe

De compositie *Tombeau pour Monsieur de Sainte-Colombe* vormt het laatste deel van Marin Marais' *Suite in e*. Deze suite werd gepubliceerd in het tweede boek met *Pièces de viole* uit 1701; hiervan schreef Marais er in totaal vijf. Samen bevatten ze maar liefst 598 composities voor solo gamba, 18 voor twee en 21 voor drie gamba's en basso continuo. Veel van deze werken zijn sublieme pareltjes uit de literatuur voor viola da gamba, een instrument dat Marin Marais eerst studeerde bij Nicolas Hotman en waarin hij zich later gedurende zes maanden perfectioneerde bij de enigmatische Monsieur de Sainte-Colombe. Over de relatie tussen deze twee gambisten verscheen in 1991 de poëtische film *Tous les matins du monde*, geregisseerd door Alain Corneau (waarvan Jordi Savall de soundtrack verzorgde).

Sainte-Colombe zou aan de zestienjarige Marais gezegd hebben dat hij hem niets meer kon leren. Titon du Tillet schrijft in 1732: 'Il leur répondit qu'il y avoit des élèves qui pouvoient surpasser leur maître, mais que le jeune Marais n'en trouveroit jamais qui le surpassât.' De leerling had de

meester overtroffen maar zou zelf niet meer overtroffen worden. Marin Marais is inderdaad zowel het hoogtepunt als de laatste grote vertegenwoordiger van de viola da gamba in Frankrijk gebleken.

Tombeau

De suite onderging in deze periode een grote verandering en evolueerde van een loutere aaneenschakeling van dansen naar een reeks van weldoordachte *pièces de caractère*. De *tombeau* is een klaagzang op de dood van een bekend of geliefd persoon en werd voor het eerst rond 1630 in de literatuur voor luit aangetroffen. In hetzelfde boek voor gamba (*Pièces de viole*, 1701) bevindt zich ook een *Tombeau pour Lully*, die in 1687 overleed. Het intense verdriet van Marais bij het overlijden van zijn geliefde meester Sainte-Colombe duikt al meteen op in het begin van de compositie. Het dalende tetrachord, een opeenvolging van vier noten (hier mi-re-do-si), is bij componisten uit de barokperiode een gebruikelijk motief om verdriet uit te drukken. De lange lijnen die onderbroken worden door rusten, stellen het snikken van de treurende voor. Chromatische wendingen symboliseren de pijn die de dood veroorzaakt. De gamba is het instrument bij uitstek om met zijn intieme en delicate klank een intense emotie bij de luisteraar op te roepen.

François Couperin 'Le Grand' (1668-1733)

François Couperin werd geboren in een familie van organisten te Parijs. Vóór hem bekleedden zijn oom en vader de post van organist aan de kerk van Saint-Gervais. Bij de vroegtijdige dood van zijn vader Charles was François amper tien jaar oud. Maar de kerkraad besliste dat hij op zijn achttiende de functie van organist zou erven.

Michel-Richard de Lalande, een druk bezette componist en organist, nam de interim op zich maar liet zich dikwijls door de jonge en getalenteerde François vervangen. Die laatste werd in 1693 een van de vier *organistes du roi* in Versailles onder het bewind van Lodewijk XIV. Later, in 1717, verving hij D'Anglebert als *Ordinaire de la Musique de la Chambre du Roi pour le clavecin*. Hij behield beide benoemingen tot 1730, enkele jaren voor zijn overlijden.

Couperin was, als Fransman van zijn tijd, zeer enthousiast over de Italiaanse muziek en in het bijzonder over de trionsonates van Corelli. Zijn eigen collectie *Les goûts-réunis* uit 1724 is een mooi voorbeeld van hoe de twee stijlen met elkaar in dialoog gaan. Couperins levenslange fascinatie om de Italiaanse en Franse stijl te verenigen, is niet enkel hoorbaar in zijn instrumentale kamermuziek maar ook in zijn geestelijke vocale muziek. De keuze voor de bezetting van solisten met begeleiding (*petits motets*) in tegenstelling tot de voorkeur voor groots opgezette werken van collega's als Du Mont en Lully (*grands motets*), duidt op de invloed van Carissimi en zijn Franse leerling Marc Antoine Charpentier. De vocale virtuositeit aan het begin van het motet voor Pasen, *Victoria! Christo resurgenti*, is een typisch Italiaanse keuze.

Trois Leçons de Ténèbres

De drie *Leçons de Ténèbres* behoren tot het meest sublieme werk van François Couperin. Ze werden gecomponeerd tussen 1713 en 1717. Waarschijnlijk schreef Couperin een volledige set van negen *Leçons*, zoals hij zelf aangeeft in zijn tweede boek met *Pièces de Clavecin*. Maar de laatste zes zijn helaas verloren gegaan. De *Leçons* vormen een specifieke toonzetting van de *Klaagliederen*

van *Jeremia*, die de vernietiging van Jeruzalem in 587 v.C. bezingen. De eerste twee *Leçons* zijn geschreven voor solo sopraan en basso continuo, de derde voor twee solo sopranen met basso continuo. De *Donkere Metten* of *Treurmetten* waren eigenlijk bedoeld voor de metten om vijf uur 's ochtends maar omdat dit vroege uur ook ten tijde van Lodewijk XIV veel gelovigen ervan weerhield om de dienst bij te wonen, werden ze de dag voordien gezongen als nocturne. Daardoor verwijzen de titels naar respectievelijk woensdag, donderdag en vrijdag van de Goede Week. Het was gebruikelijk om na de daaropvolgende lauden een kaars te doven, met uitzondering van de laatste omdat die de heropstanding van Christus voorstelde. Zo eindigde de dienst in halfduistere schaduwen (*ténèbres*). Deze stijl van *Leçons de Ténèbres* bleef, qua opzet, tussen 1660 en 1735 in gebruik. Couperins *Leçons* vormen een synthese tussen de Italiaanse monodie uit het begin van de 17e eeuw en de Franse *air de cour*. Een *Leçon de Ténèbre* bestaat uit een bijna voortdurende afwisseling tussen enerzijds melismen (een reeks van meerdere noten op eenzelfde lettergreep, over het algemeen gebruikt voor de Hebreeuwse letters ALEPH, BETH, GIMEL, enz.) en anderzijds melodische declamatie. Het melodische materiaal van het *Incipit Lamentatio Jeremiae Prophetae* uit de eerste nocturne en van de Hebreeuwse letters is ontleend aan gregoriaanse bronnen. Soms worden de melismen afgebroken door een expressief recitatiefachtig *arioso* of zelfs een dramatische monoloog zoals in een *tragédie en musique*. Elke *Leçon* eindigt met de zin 'Jerusalem, convertere ad Dominum Deum tuum': 'Jeruzalem, bekeer u tot de Heer uw God.'

De familie Couperin

Na de familie Bach behoren de Couperins vermoedelijk tot de bekendste muzikale dynastieën uit de muziekgeschiedenis. En net zoals bij het geslacht Bach is over de afkomst van de familie Couperin relatief weinig met zekerheid gekend.

François Couperin 'Le Grand' (1668-1733), geboren, getogen en gestorven in Parijs, was organist aan de kerk van Saint-Gervais vanaf 1685 (als opvolger van De Lalande) en aan de 'Chapelle du Roi' vanaf 1693. Hij was de zoon van **Charles Couperin** (1638-1679), de jongste telg van de vijf zonen en twee dochters van een andere **Charles Couperin**. Die laatste woonde in Chaumes, een dorpje in de streek van Brie. Zijn geboorte- en overlijdensdatum (mogelijk 1595-1654) zijn onzeker.

Volgens de Franse musicoloog André Pirro (1869-1943), onder meer bekend van zijn Bachbiografie (1906), zou deze **Charles Couperin**, de grootvader van **François 'Le Grand'**, afkomstig zijn van een familie uit het naburige dorp Beauvoir. Daar was zijn vader, **Mathurin Couperin** (1569-1640), François' overgrootvader dus, werkzaam als *praticien*, een soort plattelandsklerk. Over deze figuur schrijft Jean de La Bruyère (1645-1696) het volgende in zijn *Caractères de Théophraste traduits du grec avec les caractères ou les mœurs de ce siècle*: 'Au fond de son étude sombre et enfumée ... se préfère au laboureur qui jouit du ciel.' De Franse schrijver, criticus en historicus Charles Sorel (1602-1674) beschrijft in *Le Berger extravagant* (1627) deze klerken als 'ayant une barbe de bouc et un nez de coq d'Inde, des chausses blanches, un pourpoint de serge noire et un chapeau hors d'escalade'. Sorel vermeldt ook dat dit personage 'estoit juge dudit lieu'.

Van de vijf zonen van **Charles**, grootvader van **François 'Le Grand'**, waren er drie beroepsmuzikant: **Louis** (1626-1661), **François I** (1631-1701) en **Charles**. Hoe ze in Parijs terecht kwamen is een ander verhaal, dat de Franse kroniekschrijver Titon du Tillet (1677-1762) met verve uit de doeken doet in zijn *Parnasse français*.

Het artikel van André Pirro, waarin de roots van de familie Couperin werden ontrafeld, opende van het allereerste nummer (1e jaargang, november 1920) van *La Revue Musicale*. Pirro's stuk behandelde vooral het leven van **Louis Couperin**. Deze publicatie moet niet enkel als een daad van een zeker chauvinisme worden beschouwd, maar eerder als een statement dat getuigde van visie en moed. Toen was er namelijk nog nauwelijks muziek van de familie Couperin gepubliceerd (behalve de klavecimbelwerken van **François 'Le Grand'** door Brahms en Chrysander), laat staan dat ze werd uitgevoerd. Bovendien gold de waardering van Debussy en Ravel enkel voor de muziek van **François 'Le Grand'**.

Ook **Nicolas Couperin** (1680-1748), zoon van François I, was organist en componist. Zijn zoon **Armand-Louis Couperin** (1727-1789) componeerde niet onaardige klavecimbelstukken (*Pièces de clavecin*, 1751) die nog af en toe gespeeld worden. Bovendien was hij een gewaardeerd klavecimbellaar en organist. Maar liefst twee zonen van deze Couperin: **Pierre-Louis** (1755-1789) en **Gervais-François** (1759-1826) waren ook componist en organist. **Céleste-Thérèse Couperin** (1793-1860), dochter van **Gervais-François**, was de laatste muzikante van de Couperin-dynastie.

Johan Huys

François Couperin 'Le Grand'

Marc Mauillon © Philippe Parent

Huelgas Ensemble

za 19.03.2011 / 20.00 / Concertzaal scène
**Marc Mauillon & Pierre Hamon /
Le Remède de Fortune**

Bestaat er een remedie tegen de luimen van het lot? Dat vraagt Guillaume de Machaut zich af in zijn *Remède de Fortune*. Dit grootse gedicht is een staalkaart van alle vocale genres uit de 14e eeuw. In een ware *tour de force* nemen Marc Mauillon en Pierre Hamon ons mee op een innerlijke reis waaruit we – net als het hoofdpersonage – gelouterd zullen terugkeren.

wo 01.06.2011 / 20.00 / Concertzaal
Huelgas Ensemble / Notre Dame

Samen met de gotische gewelven van de Notre Damekathedraal bereikte de muziek in de late 12e eeuw ongekende hoogten. Zo staan de zangmeesters Leoninus en Perotinus geboekstaafd als de oudste bekende polyfoniecomponisten. Met zijn onovertroffen dynamiek reconstrueert het Huelgas Ensemble de monumentale muziek van de Ars Antiqua.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ontmoet u er ook de artiesten.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02
IN&UIT, 'T ZAND 34, BRUGGE

PROVINCIE
West-Vlaanderen

BRUGGE

FLUXYS

DeMorgen
een open geest heeft meer

Knack

Klara

SOBRA

focus • wtv